

Współpraca międzynarodowa jednostek samorządu terytorialnego

Ośrodek Debaty
Międzynarodowej
Kraków

Współpraca międzynarodowa jednostek samorządu terytorialnego

Cykl debat zorganizowanych przez Regionalny
Ośrodek Debaty Międzynarodowej w Krakowie

Redakcja:

dr Mirosław Natanek
Instytut Europeistyki UJ

Autorzy:

Magorzata Bajer
dr Łucja Piekarska-Duraj
Joanna Sanetra-Szeliga
Andrzej Stawiarski
Marek Szczepanek

Publikacja stanowi podsumowanie cyklu debat nt. samorządowego i obywatelskiego wymiaru współpracy międzynarodowej organizowanego przez Regionalny Ośrodek Debaty Międzynarodowej w Krakowie w 2013 roku.

Wyrażone w niniejszej publikacji opinie są poglądami jej autorów. Treści prezentowane w niniejszej publikacji nie są tożsame z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

Publikacja dystrybuowana nieodpłatnie.

© RODM Kraków

Kraków 2013

Wstęp

dr Mirosław
Natenek
Instytut Europeistyki
UJ

Rozpoczynając rozważania o współpracy międzynarodowej polskich samorządów należy zgodzić się z diagnozą prof. Michała Kuleszy, który jeszcze w 2000 roku, a więc tuż po wprowadzeniu w życie najważniejszych reform dotyczących transformacji całego systemu administracyjnego Polski, zauważył, że — mimo wad — jest to jedno z najbardziej udanych dzieł Trzeciej Rzeczypospolitej. Odbudowa samorządności terytorialnej dotknęła nie tylko podstaw ustrojowych państwa, ale przede wszystkim wielu sfer życia społecznego na poziomie lokalnym i regionalnym. Wśród tych dziedzin należy wymienić sferę współpracy międzynarodowej, która dotyczy przecież nie tylko centralnej iterenowej administracji państwa, ale może przede wszystkim jednostek

samorządu terytorialnego wszystkich szczebli oraz wszelkich instytucji i podmiotów prawa publicznego, dla których samorządy są jednostką prowadzącą, lub sprawują nadzór właścicielski¹.

Trzeba uzmysłowić sobie też, że reformy te skorelowane być musiały nie tylko z europejskim kierunkiem polityki zagranicznej naszego kraju (członkostwo w UE), ale wypełniać musiały również zobowiązania międzynarodowe, jakie Polska poczyniła obierając ten kierunek. Mowa tu w szczególności o przystąpieniu do Rady Europy, a w konsekwencji o ratyfikowaniu tak Europejskiej Karty Samorządu Terytorialnego, jak i wielu innych konwencji Rady Europy, których zapisy bezpośrednio dotyczą działalności samorządów lokalnych i regionalnych².

W konsekwencji uznać trzeba, że zobowiązania podjęte już na początku lat

90. musiały doprowadzić do gwałtownego ożywienia kontaktów międzynarodowych polskich samorządów terytorialnych, a reformy przeprowadzone na przełomie lat 1999/2000 były nie tyle politycznym celem, a pragmatyczną koniecznością i dopełnieniem procesu odchodzenia od centralistycznego systemu zarządzania państwem i społeczeństwem.

Niestety przyznać trzeba, że rozwój współpracy międzynarodowej, jeśli nawet nie był ostatnim z priorytetów polskich władz samorządowych, to w początkowym okresie po transformacji ograniczał się de facto do współpracy trans- i nadgranicznej związanej z działalnością euroregionów oraz do sporadycznych kontaktów związanych raczej z wymianą młodzieży i współpracą tzw. szkół partnerskich. Często zresztą były to działania jednostkowe, bez długofalowej strategii w tej dziedzinie i charakteryzujące się wręcz akcyjnością. Mimo istnienia na naszym kontynencie wielu organizacji reprezentujących władze samorządowe (na przykład: Zgromadzenie Regionów Europejskich, Rada Gmin i Regionów Europy, Stowarzyszenie Europejskich Regionów Granicznych) trudno dopatrzeć się w ich działalności rzeczywiście aktywnej roli polskich

samorządów. Choć powody tego były różne, bardzo niewiele z nich wybierało drogę rozwoju rzeczywistej współpracy międzynarodowej, bardzo niewiele z nich upatrywało w niej realnych korzyści, tak politycznych, jak i ekonomicznych, czy społecznych.

Bez wątpienia drogą wyjścia z tego marazmu może być obywatelski wymiar współpracy międzynarodowej samorządów lokalnych i regionalnych, czyli odejście od tradycyjnego modelu współpracy odgórnej na rzecz wspomagania oddolnych inicjatyw społecznych. Jak pokazuje praktyka ostatnich lat, projekty w sferze kultury, edukacji, kontaktów międzyludzkich, czy nawet międzynarodowej współpracy ekonomicznej mogą być z powodzeniem realizowane przez różnego typu organizacje pozarządowe. Wymaga to jednak od decydentów zarówno wyobraźni, jak i zaufania do partnerów działających na terenie gminy, powiatu, czy województwa i sprowadzać się powinno raczej do moderowania przez samorządy oddolnych inicjatyw, a nie do zastępowania ich własnymi pomysłami związanymi jakże często z nadchodzącymi kampaniami wyborczymi.

Cykl debat, które odbyły się w Regionalnym Ośrodku Debaty Międzynarodowej

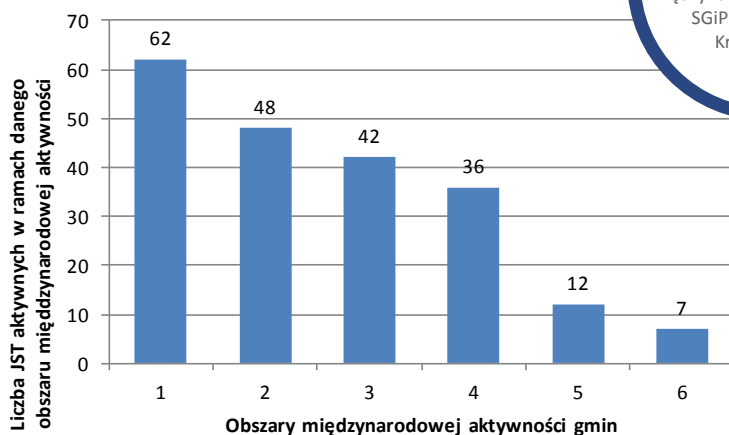
w Krakowie w drugiej połowie 2013 roku jasno pokazuje logikę tego typu przedsięwzięć, a rekomendacje będące wynikiem długich dyskusji praktyków mogą okazać się niezwykle pomocne w kreowaniu przez władze państwowe i jednostki samorządu terytorialnego zarówno „nowej polityki międzynarodowej”, jak i przynieść realne korzyści dla społeczności lokalnych.

Debaty, o których mowa dotyczyły współpracy międzynarodowej jednostek samorządu terytorialnego:

- w sferze kultury
- w sferze edukacji i młodzieży
- w sferze współpracy ekonomicznej
- w sferze obywatelskiego wymiaru współpracy (współpracy organizacji pozarządowych)
- w sferze polityki senioralnej

Poniżej przedstawiamy czytelnikowi krótki raport z tych debat eksperckich wraz z szerokim spectrum rekomendacji dla władz samorządowych wszystkich szczebli oraz dla administracji centralnej.

1. kultura, 2. zagraniczna promocja JST, 3. oświata, 4. turystyka, 5. współpraca gospodarcza, 6. ochrona środowiska

Wykres pochodzi z publikacji: „Akademia Samorządowej Współpracy Międzynarodowej. Poradnik”, SGiPM, FRZGiP RP, Kraków 2013

Raporty z debat RODM Kraków

I. Raport z debaty: Współpraca międzynarodowa samorządów w obszarze kultury

Przyg. Joanna
Sanetra-Szeliga
Międzynarodowe
Centrum Kultury
w Krakowie

Z badań przeprowadzonych przez Instytut Spraw Publicznych w 2012 r. wynika, że niemal dwie trzecie samorządów lokalnych prowadzi działania międzynarodowe, w tym większość instytucji wojewódzkich, niemal wszystkie miasta i powiaty oraz połowa gmin wiejskich³. Te jednostki, które deklarowały brak kontaktów z zagranicą za przyczynę podawały przede wszystkim kwestie finansowe, brak czasu, możliwości czy znajomości języków obcych. To samo badanie podaje, że jedną z głównych dziedzin, w których prowadzone są działania we współpracy z zagranicą jest kultura i dziedzictwo oraz promocja

w tych obszarach. Z zagranicą współpracują bezpośrednio same jednostki samorządu, ale także instytucje, dla których samorząd jest organizatorem, np. teatry, muzea, centra kultury.

Rozmawiając o współpracy międzynarodowej, także w dziedzinie szeroko rozumianej kultury, pierwsze pytanie na jakie należy udzielić odpowiedzi to „jakie są korzyści wynikające z podejmowania takiej współpracy?”. Odpowiedź wydaje się dość oczywista, niemniej jednak warto podkreślić najczęściej pojawiające się wątki. Po pierwsze, kontakty zagraniczne mają wymiar edukacyjny i poznawczy. Dzięki różnego typu spotkaniom, wymianom, wizytom studyjnym, będącym częstym elementem prowadzonej przez jednostki samorządowe współpracy międzynarodowej, następuje wymiana dobrych praktyk. Poznanie doświad-

czeń innych miejscowości borykających się z podobnymi problemami może pozwolić na uniknięcie tych samych błędów albo przeszczepienie nowych rozwiązań na grunt lokalny. Po drugie, kontakty międzynarodowe mogą stać się ciekawą inspiracją do działań lokalnych. W tym kontekście często pojawia się argument dotyczący promocji danej miejscowości czy regionu za granicą. Dla wielu jednostek ważnym aspektem jest także możliwość poszerzenia oferty kulturalnej, dzięki takim działaniom jak wymiany zespołów artystycznych czy realizacja wydarzeń w koprodukcji z partnerem zagranicznym. Niezależnie od formy podjętych działań współpraca z partnerami zagranicznymi może prowadzić do budowy bardziej otwartego, akceptującego różnorodność i odmienność, ciekawego świata społeczeństwa lokalnego.

Analizując dokumenty tworzone przez jednostki samorządowe wydaje się, że dla wielu samorządów, zresztą nie tylko samorządów, sektor kultury pozostaje jednak w dalszym ciągu pewnym osobnym obszarem, którego wpływ na to, z czym ustawicznie się borykają, tj. z wyzwaniami rozwojowymi, jest znikomy. W jakiś sposób to myślenie powoli się zmienia, m.in. dzięki implementacji pro-

jektów kulturalnych finansowanych ze środków europejskich. Projekty wspierane przez UE nie mogą dotyczyć bowiem działań czy inwestycji w sektorze kultury, które nie mają wpływu na rozwój danego miejsca lub regionu. Trzeba również zauważyć, że na przykład wśród beneficjentów Międzynarodowego Funduszu Wyszehradzkiego przeważają zdecydowanie samorządy, a gros składanych przez nie aplikacji dotyczy właśnie inicjatyw kulturalnych⁴. Warto przy tym zwrócić uwagę, że część z polskich miast jest świadoma zmiany paradygmatu myślenia o sektorze kultury w XXI wieku. Pokazał to chociażby konkurs o tytuł Europejskiej Stolicy Kultury 2016, w ramach którego jedenaście największych polskich miast (prócz Krakowa, noszącego już tytuł ESK w 2000 r.) prezentowały zarówno plan działań kulturalnych w 2016 r. jak i wizję rozwoju swego miasta wykorzystującego lokalne zasoby kultury. Część z nich, mimo przegranej w konkursie, postanowiło choćby częściowo wdrażać zaproponowane w konkursie rozważania. W kontekście nowego myślenia o kulturze i współpracy międzynarodowej godną przytoczenia jest Bydgoszcz, która jako jedyne polskie miasto jest sygnatariuszem *Agendy 21 dla kultury*⁵ oraz należący do tworzonej przez Radę Europy i Komisję Europejską

sieci Miast Międzykulturowych Lublin⁶. To zaangażowanie, odbiegające od dość standardowej i popularnej wśród wielu samorządów lokalnych współpracy transgranicznej, może być zapewne traktowane jako jedna z dobrych praktyk, inspirujących inne jednostki samorządowe do szerszego i bardziej świadomego wykorzystaniu sektora kultury w swoich strategiach rozwoju.

Główne utrudnienie we współpracy międzynarodowej samorządów stanowi brak odpowiednich środków finansowych na jej prowadzenie. Wyniki badań przeprowadzonych przez ISP potwierdzają rozmowy z przedstawicielami samorządów. Jednostki samorządu terytorialnego nie są osamotnione w swoich problemach z finansowaniem współpracy międzynarodowej. Na takie same trudności powoływali się także m.in. respondenci (instytucje kultu-

ralne, organizacje pozarządowe, także jednostki samorządowe) badań prowadzonych przez Punkt Kontaktowy „Kultura”, zajmujący się prowadzeniem w Polsce programu wspólnotowego Kultura 2007-2013⁷.

Pozyskiwanie środków zewnętrznych jest trudne z wielu powodów. Po pierwsze, nie zawsze istnieją źródła finansowe gotowe wesprzeć projekt o konkretnym zakresie merytorycznym. Po drugie, w wielu przypadkach konieczne jest zagwarantowanie wkładu własnego (często stanowiącego spory odsetek kwalifikowanego budżetu). Wymogi formalne, np. wielkość dofinansowywanych projektów, również postrzegane jest jako wyzwanie. Często brakuje środków na działania małe, widoczna jest preferencja wśród grantodawców, by wspierać projekty większe, o szerszym rozmaczu. Jednak szczególnie dla początkują-

cych we współpracy międzynarodowej, ale także dla jednostek mniejszych, duże projekty są często nieosiągalne, tak ze względów finansowych jak i kadrowo-, organizacyjno-logistycznych. Po trzecie, przeszkodą w prowadzeniu współpracy zagranicznej może być też całkiem prozaiczna – brak znajomości języków obcych wśród kadry, a także same braki kadrowe, np. brak specjalnego stanowiska zajmującego się kontaktami z zagranicą. Pytani o dobre praktyki i rady dla innych jednostek reprezentanci samorządów lokalnych często wymieniają powołanie właśnie osobnego stanowiska w urzędzie, zajmującego się jedynie nawiązywaniem i realizowaniem współpracy zagranicznej.

Rekomendacje

Rozważając możliwości wsparcia jednostek samorządowych w ich staraniach o zintensyfikowanie, lub w niektórych przypadkach rozpoczęcie, współpracy z partnerami zagranicznymi na pierwszy plan wysuwa się pomoc o charakterze finansowym.

REKOMENDACJA 1 Postulowane jest przeanalizowanie przez m.in. Ministerstwo Spraw Zagranicznych możliwości

rozpisywania także konkursów w trybie tzw. „małych grantów”.

Umożliwiłoby to mniejszym jednostkom rozpoczęcie współpracy międzynarodowej oraz zdywersyfikowanie tej współpracy. Część reprezentantów środowiska samorządowego rozważałoby nawet zlikwidowanie konieczności posiadania formalnego partnera zagranicznego w projekcie.

REKOMENDACJA 2 Postuluje się przyjęcie jakiejś formuły wspierania jednostek potrzebujących środków na tzw. wkład własny, których brak jest poważnym problemem w projektach międzynarodowych.

Dużym ułatwieniem byłoby formalne rozwiązania mogłyby być wzorowane na programie operacyjnym Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Promesa”. W ramach tego programu operatorzy pragnący zrealizować projekty o charakterze kulturalnym dzięki pomocy środków europejskich mogą ubiegać się o bezzwrotną dotację pokrywającą wkład własny do projektu. Z tej formy wsparcia korzystają jednak w przeważającej większości te instytucje i organizacje, które realizują projekty o charakterze infrastrukturalnym. Przydatne byłby więc program dedykowany specjalnie

wspieraniu kontaktów zagranicznych i realizacji projektów w partnerstwa międzynarodowych.

REKOMENDACJA 3 Proponuje się utworzenie instrumentu w postaci nisko (lub najlepiej wcale) oprocentowanego systemu pożyczek, dzięki którym jednostki realizujące projekty nie tracąby płynności budżetowej realizując projekty współpracy międzynarodowej.

Poważnym problemem finansowym, związanym z procedurami konkursowymi, jest kwestia zakładania środków i otrzymywania kwoty grantu w formie refundacji poniesionych wydatków. Wydaje się jasne, że dla wielu potencjalnych realizatorów projektów międzynarodowych takie rozwiązanie jest niemal niemożliwe do przyjęcia — w jaki bowiem sposób mają oni kredytować projekt? Stąd propozycja, by odpowiednie instytucje stworzyły

REKOMENDACJA 4 Postuluje się uproszczenie procedur przyznawania środków finansowych.

Konkretnym przykładem, cytowanym przez osoby doświadczone w wypełnianiu wniosku o dofinansowanie są niejasno sformułowane kryteria sukcesu projektu — jakie mierzalne efekty projektu satysfakcjonują grantodawcę? Pojawia

się więc zapotrzebowanie na katalog odpowiednich mierników, sprofilowanych na współpracę kulturalną z zagranicą, ze wszystkimi jej szczególnymi charakterystykami.

UWAGA GENERALNA:

Na koniec należy wspomnieć o wniosku wynikającym z debaty z przedstawicielami jednostek samorządowych dotyczącym samego stosunku grantodawców do działań w sektorze kultury. Jak wspomniano powyżej, część samorządów w dalszym ciągu nie docenia szerokiego znaczenia kultury dla swojego regionu. Ten sam jednak brak zrozumienia widać po drugiej stronie — w konkursach grantowych kultura często bywa jedynie dodatkiem do „ważniejszych” typów projektów, związanych np. z turystyką. Takie postrzeganie kultury powoduje z jednej strony brak wykorzystania jej potencjału, z drugiej zaś konieczność przeformułowywania projektów kulturalnych tak, by rzekomo pasowały do innych priorytetów. W świetle nie tylko rozmów z samorządami ale także prowadzonych badań na temat wpływu kultury na rozwój społeczno-ekonomiczny regionów warto takie podejście zweryfikować i dać szansę na pełne wykorzystanie możliwości szeroko rozumianej kultury na poziomie lokalnym.

II. Raport z debaty: Instytucje edukacyjne w rozwoju współpracy międzynarodowej.

Przyg. dr Łucja
Piekarska-Duraj
Małopolski Instytut
Kultury/UJ

Szkoły mogą i powinny stać się ważnymi aktorami we współpracy międzynarodowej realizowanej na poziomie regionalnym i lokalnym. Mimo że banałem tchnie stwierdzenie, że uczniowie to przyszli wyborcy i obywatele, to warto jednak zainwestować wysiłek w przygotowanie ich do dorosłego życia, w którym będą musieli się odnaleźć także jako członkowie swoich społeczności. Współpraca międzynarodowa realizowana na poziomie szkół wiąże się

bezpośrednio zarówno z realizacją tych założeń, jak i wzmacnianiem podstawowych wartości, zgodnie z którymi ustalony jest porządek europejski. Chodzi przede wszystkim o swobodny przepływ osób, a więc mobilność będącą jednym z filarów systemowego myślenia o Europie. Łatwość podróżowania, a w perspektywie zmiany miejsca zamieszkania i pracy, to głównie problem przebywania w zupełnie odmiennych warunkach i osobiste doświadczenie różnorodności, które jest w zachodnim rozumieniu bazą dla myślenia w kategoriach demokracji, tolerancji i poszanowania praw człowieka. To właśnie doświadczenia codziennego życia w innych krajach i wśród innych ludzi powodują, że

młodzież uczy się żyć z odmiennością, a ponadto łatwiej i naturalniej docenia unikalność i specyfikę swojego miejsca zamieszkania. Wreszcie uczestnictwo w wymianach międzynarodowych jest realizacją unijnego dążenia do edukacji kompetencyjnej, a więc takiej, w której kluczową rolę odgrywa nie tyle wiedza, co kształtowanie postaw (a więc gotowość do działania, a nie tylko analizy i przetwarzania informacji). Kolejnym powodem, dla którego projekty międzynarodowe w edukacji mają ogromne znaczenie jest ich potencjał w zakresie kształcenia zawodowego, a konkretnie możliwość odbywania staży i praktyk.

Rekomendacje

Zanim przejdziemy do sformułowania konkretnych rekomendacji, które wynikają z debaty o roli edukacji we współpracy międzynarodowej samorządów należy przypomnieć ogólny, ale fundamentalny wniosek, jaki wynika z wypowiedzi zarówno ekspertów, jak i praktyków wymian międzynarodowych. Rzecz w tym, że aby szkoły mogły aktywnie współtworzyć przedsięwzięcia międzynarodowe, konieczne jest nowe spojrzenie na ich rolę i misję, która nie może ograniczać się jedynie do kształcenia uczniów. Szkoły są takimi instytucjami,

które w naturalny sposób gromadzą wokół siebie ludzi (uczniów, rodziców, nauczycieli, samorządy, wychowawców i edukatorów), których praca wiąże się z wprowadzaniem zmiany społecznej. W świetle konieczności współpracy międzysektorowej, z jaką mamy do czynienia w przedsięwzięciach edukacyjnych projektowanych na nową perspektywę finansową, szkoły zaczynają odgrywać rolę liderów w konsorcjach je tworzących. W tym kontekście zwłaszcza szkoły z małych miejscowości powinny nie tyle brać udział we współpracy z samorządem i organizacjami pozarządowymi, ale wręcz kształtować środowisko aktywnego obywatelstwa.

REKOMENDACJA 1 Szkoły jako instytucje posiadające odpowiednią przestrzeń i autorytet w lokalnych społecznościach powinny organizować otwarte spotkania informacyjne, na których można dowiedzieć się o możliwościach działań w zakresie wymian międzynarodowych. Warto zwłaszcza w tym kontekście zwrócić uwagę na mało rozpowszechniony komponent polityki edukacyjnej, mianowicie projekty związane z edukacją ustawiczną dorosłych oraz projekty finansujące edukacje zawodową. Rola szkoły nie powinna sprowadzać się do organizowania takich wymian dla swo-

ich uczniów, ale współcześnie wskazywać również możliwości dla innych członków społeczności lokalnych.

REKOMENDACJA 2 Należy podejmować programy wymian młodzieży z miastami/miejscowościami, z którymi już wcześniej podejmowano inne rodzaje współpracy. Takie podejście zdecydowanie ułatwia podjęcie decyzji o współfinansowaniu wymian przez samorządy, ponieważ wymiany międzyszkolne stają się wtedy formą realizacji współpracy partnerskiej samorządów.

REKOMENDACJA 3 Należy sformułować długofalowe programy określające: główne cele wymian, grupy beneficjentów, konkretne instytucje, które mogą współtworzyć konsorcja, wreszcie możliwy zakres tematyczny i merytoryczny tych przedsięwzięć.

W tym względzie warto oprzeć się na takich dokumentach, jak strategię rozwoju (miasta, gminy, województwa) i odwoływać się do nich przygotowując wieloletnie programy współpracy międzynarodowej. Takie „tematy”, czy wartości pomagają także – operacyjnie – w doborze partnerów wymian, które nie muszą ograniczać się do bezpośredniej wymiany uczniów, a raczej być bardziej rozbudowanymi przedsięwzięciami.

Jednym z problemów związanych z projektami wymian jest ich jednorodność: niejednokrotnie są one traktowane jako działania bieżące związane z konkretnymi klasami uczniów bądź inicjatywami konkretnych nauczycieli.

REKOMENDACJA 4 Konieczne jest klarowne informowanie o zakresach kompetencyjnych działania ministerstwa, kuratorium, FRSE i samorządów w zakresie pomocy nauczycielom i organizacjom trzeciego sektora.

Brak wsparcia, którego oczekują nauczyciele, pedagodzy i liderzy lokalni przy organizowaniu wymian jest częstokroć podstawowym problemem organizacyjnym. Kilkakrotnie werbalizowany podczas debaty problem polega na przekonaniu, że potrzebne informacje „są gdzieś”, ale „nie wiadomo gdzie”. Brak takiej informacji prowadzi do frustracji i nieefektywnego planowania wymian, nie jest bowiem jasne z jaką sprawą do

kogo należy się zwrócić. Tego typu proste informacje powinny znajdować się na stronach internetowych wyżej wymienionych instytucji.

REKOMENDACJA 5 Należy poszerzyć aktywność szkół o elementy tzw. edukacji nieformalnej.

Działalność sportowa i projekty współpracy w programach edukacji ustawicznej, są wciąż mało obecne i niedoceniane, choć ich rola w rozwoju osobistym mieszkańców, a także wizerunku i rozwoju społeczności lokalnych jest bardzo duża i stale rośnie. Coraz więcej Polaków uprawia amatorsko sporty i chętnie włącza się w masowe wydarzenia o takim charakterze. Przypomnieć więc trzeba, że w nowej perspektywie finansowej UE, w ramach programu Erasmus+, będą finansowane także wydarzenia sportowe.

REKOMENDACJA 6 Należy myśleć o takich projektach, które łączą edukacyjny i integracyjny potencjał sportu.

Decyzja o włączeniu organizacji imprez sportowych w program edukacyjny jest motywowana między innymi tym, aby aktywność fizyczna została rozpoznana jako część kultury, a zarazem sposób na aktywną turystykę kulturalną. Warto władzom samorządowym dać pod roz-

wagę również fakt, iż promowanie takich wydarzeń może mieć w przyszłości bezpośredni wpływ na wydatki na opiekę zdrowotną. Dlatego też kluczowe wydaje się włączenie lokalnych działów promocji i turystyki oraz podlegającym samorządom placówek opieki zdrowotnej w przygotowanie takich przedsięwzięć.

REKOMENDACJA 7 Trzeba wśród lokalnych przedsiębiorców poszukiwać zasobów do realizacji projektów edukacyjnych związanych z kształceniem zawodowym.

Nie można dzisiaj mówić o nowoczesnym szkolnictwie zawodowym bez umożliwienia uczniom odbywania praktyk zawodowych. W tym obszarze wyjazd na staże do przedsiębiorstwa związanego z profilem nauczania jest często jedyną możliwością nabycia chociaż minimalnego doświadczenia w przyszłym zawodzie. Osobiste kontakty z zagranicznymi firmami, jakie często mają lokalni przedsiębiorcy są zazwyczaj dobrym punktem wyjścia do nawiązania tego typu współpracy projektowej. Wartością dodaną w tym względzie jest fakt, że uczeń nabywa nie tylko umiejętności niezbędne do wykonywania zawodu, ale też nabywa zasób słownictwa zawodowego w innym języku niż ojczysty.

REKOMENDACJA 8 Ministerstwo Edukacji Narodowej powinno umożliwić czasowe zatrudnienie nauczycieli na zastępstwa w przypadku wyjazdu nauczyciela na staże i definitywnie wskazać rozwiązania prawne, jakie aplikują się do przypadku indywidualnych wymian nieletnich i ich wyjazdów za granicę. W praktyce zarządzania szkołą przeszkodą w wysyłaniu nauczycieli na staże jest trudność w znalezieniu dla nich zastępstwa. Ponieważ nie jest ono finansowane, nauczyciele mogą jeździć na praktyki i staże wyłącznie wtedy, gdy nie ma zajęć szkolnych. Ogólny problem, z jakim muszą sobie poradzić aktywni nauczyciele, polega więc nie na braku zaangażowania, czy woli do działania, a na niejasności rozwiązań prawnych. W efekcie przedstawiają oni swoją pracę, jako działania równoległe do systemu prawnego. Przepisy albo są niejasne, albo nie wiadomo, jaka interpretacja jest wiążąca. Niestety brak również jasnych

rozstrzygnięć co do tego kto konkretnie powinien podjąć się jednoznacznej interpretacji. Innym nierozstrzygniętym problemem jest kwestia odpowiedzialności za nieletnich podczas wymian międzyszkolnych. Konkretnie rekomendacje w tej materii powinny być znane w samorządowych wydziałach edukacji i kuratoriach.

REKOMENDACJA 9 Konieczne jest uproszczenie i przyspieszenie procedur wizowych dla uczniów i nauczycieli szkół partnerskich

Zdarza się, że przeszkodą w realizacji zamierzeń są utrudnienia wizowe i paszportowe (współpraca z Białorusią i Ukrainą, Kazachstanem). Pedagodzy i samorządy oczekują w tym zakresie wsparcia od konsulatów i ambasad. Chodzi zwłaszcza o przyspieszenie wydawania wiz obywatelom tzw. państw trzecich.

REKOMENDACJA 10 Należy organizować warsztaty przygotowawcze do wizyt międzyszkolnych, które przygotowują wszystkich zainteresowanych tak pod względem organizacyjnym, jak i kulturowym.

Zdarza się, że przeszkodą w realizacji wymian międzyszkolnych są uprzedzenia rodziców i nauczycieli, którzy będą

musieli zmierzyć się z różnicami kulturowymi. Takie spotkania byłyby więc dobrym „wkładem” do małego projektu współpracy międzynarodowej, w którym mogliby wziąć udział nauczyciele i rodzice, a także młodzież z obydwu zaangażowanych w wymianę krajów. Takie warsztaty zorganizowane przed wymianą pozwalają uniknąć wielu nieporozumień, ale przede wszystkim wprowadzają międzyludzki wymiar w działania instytucjonalne i mogą opierać się na wcześniej zgłoszonych wątpliwościach i pytaniach. Nauczyciele chętnie angażują się w tego typu inicjatywy, zwłaszcza, że często znajdują one wsparcie finansowe. W ramach tego typu działań warto przygotować standardowe scenariusze spotkań z młodzieżą zagraniczną, które zawierałyby m.in. oprowadzanie po miejscowościach przez młodzież i przekazanie gościom pakietów promocyjnych. Bardzo liczy się także gest przyjęcia przez władze lokalne. O takich wydarzeniach trzeba informować przy użyciu oficjalnych mediów wskazując na potencjał kontaktów nawiązywanych podczas wymian międzyszkolnych.

UWAGA GENERALNA:

Z perspektywy samorządów warto myśleć o wymianach międzyszkolnych jako o formie promocji międzynarodowej,

której efekty mogą być długofalowe i bardzo wymierne. Uczestnicy wymian bardzo doceniają sytuacje, kiedy są osobiście zapraszani i przyjmowani przez lokalne władze. Wraz z sukcesami wymiany młodzieży i rozszerzeniem roli szkoły w życiu społeczności lokalnych, staje się ona (jej uczniowie i nauczyciele, a także rodzice) ważnym ambasadorem reprezentującym miejscowość poza granicami kraju. W konsekwencji może to w przyszłości skutkować nawet zwiększonymi wpływami do budżetu samorządu spowodowanymi zwiększonym ruchem turystycznym, czy też zmniejszoną stopą bezrobocia i ogólnym przygotowaniem młodzieży do bycia nowoczesnym obywatelem.

Jak wynika z powyższych rozważań, szkoły rozszerzając swoją działalność o przedsięwzięcia wymian międzynarodowych przestają być wyłącznie instytucjami kształcenia, stając się ważnymi aktorami w działaniach angażujących lokalną społeczność. Konieczność współpracy międzysektorowej (samorząd, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy) sprawia, że są naturalnymi liderami w jej inicjowaniu. Nawet nie angażując się bezpośrednio w działalność wykraczającą poza zakresy ich funkcjonowania (np. kształcenie ustawiczne,

czy zawodowe) szkoły mogą wesprzeć spotkania różnych środowisk. Wsparcie ze strony samorządów jest jednak tutaj kluczowe dlatego, że przyjmując taką rolę szkoły stają się ambasadorami swoich miejscowości, a więc ich działalność musi jasno wpisywać się w strategiczne plany rozwoju. Ważne jest uświadomienie sobie, że uczest-

nictwo w wymianach międzyszkolnych przestało być luksusem, ekstrawagancją, czy wyłącznie nagrodą. Przedsięwzięcia międzynarodowe wpływają realnie na rozwój: uczniów, nauczycieli i lokalnych społeczności. Dlatego trzeba myśleć o nich jako o priorytetach strategicznych, jako o działaniach, w których realizowane są kluczowe wartości europejskie.

III. Raport z debaty: Międzynarodowa współpraca ekonomiczna jednostek samorządu terytorialnego.

Przyg.
Andrzej Stawiarski
Miesięcznik
Kapitałowy

Międzynarodowa współpraca stanowi stały element funkcjonowania samorządów na każdym poziomie. Jej zakres i efektywność zależą od wielu czynników. Część z nich znajduje się w gestii polityki centralnej, realizowanej przez państwo, część obejmuje zaangażowania na poziomie regionalnym, jednak najważniejsze – decydujące o jej powodzeniu - umiejscowione są w agendach gminy, które ją planują i realizują. Analiza aktywności jednostek samorządu terytorialnego (JST) na forum międzynarodowym wskazuje na konieczność wzmocnienia ekonomicznego wymiaru współpracy zagranicznej samorządów.

Międzynarodowa współpraca gospodarcza (tak należy w praktyce rozumieć współpracę ekonomiczną) jest jedną z form aktywnej współpracy zagranicznej. Jednak w hierarchii popularności (czytaj zainteresowania gmin) zajmuje odległe miejsce – daleko za wymianą kulturalną, turystyką czy wizytami oficjalnymi.

REKOMENDACJA 1 Konieczne jest umieszczenie międzynarodowej współpracy gospodarczej w planach strategicznych każdej JST

Jakkolwiek można przyjąć, że współpraca gospodarcza może przynieść gminom wymierne korzyści, to nie wiadomo jak ją skutecznie prowadzić, kto ma to robić i jak na niej skorzystać. Takie działania muszą znaleźć oparcie w długofalowej polityce samorządu, powinny więc zostać uwzględnione w planach strategicznych JST. To z kolei wymaga zapisów w planach strategicznych np. Ministerstwa Gospodarki i samorządów na poziomie regionu. W ten sposób można osiągnąć nie tylko wzajemne wsparcie działań, zapewnić ich ciągłość (polityka długofalowa jest tu niezbędna), jak również sformatowanie w zależności od potrzeb, zasięgu i skali działań.

REKOMENDACJA 2 Postuluje się podjęcie działań uświadamiających celowość międzynarodowej współpracy gospodarczej wśród mieszkańców i radnych. Równe istotne jak formalne uwzględnienie w planach gospodarczych kontaktów międzynarodowych jest zrozumienie i przekonanie co do ich znaczenia. Pozytywne podejście jest często równie

Rekomendacje

ważne jak oficjalne zapisy. W analizie SWOT (zawartej w strategiach rozwoju) większość gmin nie postrzega aktywności na forum międzynarodowym w kategoriach szans na rozwój gminy. Wiąże się to z brakiem rozeznania sytuacji ekonomicznej potencjalnych partnerów i skupieniu na sprawach lokalnych. Również obywatele nie przywiązują wagi do takich działań traktując je często jako fanaberie władzy, która za publiczne pieniądze chce jeździć za granicę. Nadal panuje przekonanie, że działania zagraniczne są domeną władz centralnych, a lokalny samorząd nie ma ku temu kompetencji.

REKOMENDACJA 3 Konieczne jest zapewnienie wsparcia finansowego dla działań międzynarodowych JST w aspekcie współpracy gospodarczej.

Gminy same często rezygnują lub ograniczają aktywność zagraniczną, także

w sferze gospodarczej, ze względu na brak dostatecznego wsparcia finansowego. Bez zrozumienia znaczenia kontaktów zagranicznych nie można liczyć na akceptację znaczących wydatków na taką działalność. Przy generalnych problemach finansowych, gminy z pewnością będą redukować wydatki w tym sektorze. Skuteczne działania międzynarodowe w sferze gospodarczej rozłożone są na lata i wykraczają poza kadencje władz. Inicjatorzy działań na arenie międzynarodowej często za swojej kadencji nie staną się beneficjentami (w rozumieniu wizerunkowym i politycznym) ewentualnego sukcesu. Gminy powinny otrzymać wsparcie finansowe w ramach programów zewnętrznych (rządowych i środków europejskich), a także z wyższego szczebla samorządu (region).

REKOMENDACJA 4 Umożliwić należy korzystanie z usług doradczych przed

i w trakcie nawiązywania międzynarodowych kontaktów gospodarczych.

Dla zainicjowania (a później rozwoju) współpracy międzynarodowej ważne jest wsparcie doradcze co do wyboru partnera i pełnego wykorzystania możliwości współpracy. Ma to szczególne znaczenie przy współpracy gospodarczej, gdy znajomość specyfiki rynku i potencjału przyszłego partnera ma kluczowe znaczenie. Gminy nie tylko nie posiadają odpowiedniego „know how” w tym względzie, ale często też nie potrafią wykorzystywać nowoczesnych form promocji (np. brak jest witryn internetowych w językach obcych). Potrzebne jest szkolenie kadr. W dużych miastach znalezienie osób o wystarczających kompetencjach nie jest problemem, lecz w mniejszych ośrodkach (już na poziomie powiatu) stanowi nie lada wyzwanie.

REKOMENDACJA 5 Należy wpisać międzynarodową aktywność gospodarczą w politykę promocji i informacji z wykorzystaniem mediów lokalnych.

Impulsem do rozpoczęcia międzynarodowej współpracy gospodarczej JST może być chęć pozyskania zagranicznych inwestorów w związku z tworzeniem strefy ekonomicznej. Ma to jednak zwykle charakter mało ekspansywny

i bierny – na inwestorów raczej się czeka, licząc że wykorzystają dane z banku informacji. Tymczasem współpraca taka nie ma tylko podłoża biznesowego, jest także dobrą okazją do pokazania także innych walorów gminy i regionu. Opiera się na kontaktach między ludźmi co wymaga znajomości kultury właściwego zachowania. Aktywna promocja gminy, mająca za zadanie pozyskanie inwestorów zagranicznych wymaga wykorzystania zdolności komunikacyjnej mediów, stałej polityki informowania mieszkańców o podjętych działaniach oraz utworzenia komórek odpowiedzialnych za nawiązywanie i wdrażanie współpracy z zagranicą.

REKOMENDACJA 6 Niezbędne jest utworzenie w strukturze urzędów stanowiska (komórki), które w zakresie obowiązków posiada m.in. działania z zakresu szeroko pojętej współpracy międzynarodowej, w tym gospodarczej a także opieki nad pozyskanymi do współpracy firmami.

Należy pamiętać, że JST są zwykle kontaktach gospodarczych tylko pośrednikiem między firmami. Otwiera się więc pole do wspierania uczestnictwa lokalnych przedsiębiorstw w zagranicznych targach i misjach gospodarczych. Wymaga to opracowania jednolitego systemu promocji gospodarczej gminy

(wizualizacja marki gospodarczej) i stałej współpracy z regionalnymi i ponadregionalnymi instytucjami działającymi na rzecz pozyskania inwestorów zewnętrznych, a także organizacjami zrzeszającymi przedsiębiorców. Fakt, że współpraca gospodarcza jest inicjowana przez gminę podnosi jej rangę i daje gwarancję płynnej współpracy z lokalnymi urzędami.

REKOMENDACJA 7 Niezbędne jest zaangażowanie samorządu wojewódzkiego w powodzenie działań w ramach zagranicznej współpracy gospodarczej.

JST liczą także na koordynację gospodarczej współpracy międzynarodowej na poziomie samorządu wojewódzkiego. Pomocne byłoby powołanie instytucji wspierającej nawiązywanie kontaktów zagranicznych czy też pośredniczącej w nawiązywaniu partnerstwa lub też funduszu regionalnego na wsparcie współpracy zagranicznej gmin. Ważne, z punktu widzenia gmin, jest utworzenie szerokiej bazy danych dotyczących wymiany doświadczeń współpracy międzynarodowej (dobrych praktyk) dedykowanej samorządom lokalnym.

UWAGA GENERALNA:

Współpraca wynikająca z umów partnerskich z samorządami innych krajów zbyt rzadko rozwija się w kierunku

współpracy gospodarczej. Blokować współpracę może... wstyd, obawa przed kompromitacją, poczucie niskiego potencjału społeczno-gospodarczego gminy, świadomość słabej znajomości języków obcych wśród urzędników, poczucie że gmina nie ma atutów do pokazania za granicą i nie podoła takiej współpracy organizacyjnie. Taką barierą może być jednak również urzędnicza hermetyczność i zamknięcie się samorządów na swoich obywateli, w tym w szczególności na przedsiębiorców. Wszystkie te niedociągnięcia, a przede wszystkim brak wiary w swoje możliwości powinien zostać przełamany.

IV. Raport z debaty: „Obywatelski wymiar współpracy międzynarodowej samorządów”

Przyg.
Małgorzata Bajer
Starostwo Powiatowe
w Myślenicach

Doświadczenia współpracy międzynarodowej samorządów ostatnich lat wskazują, iż najbardziej owocna współpraca jednostek samorządu terytorialnego to taka, w ramach której – obok działań jednostek administracyjnych – obserwuje się aktywność obywatelską mieszkańców poprzez: towarzystwa kulturalne, stowarzyszenia przyjaźni międzynarodowej, współpracę dzielnic lub szanowanych osób prywatnych. Istotne są też przy tym kontakty instytucjonalne: dyplomatyczne (konsulaty), kulturalne (instytuty kulturalne i inne instytucje kultury) i naukowe (uniwersytety, czy też na poziomie powiatu Państwowe Wyższe Szkoły Zawodowe).

Jest to tym istotniejsze, jeśli zwrócimy uwagę na aspekt rosnącego zaufania do takich organizacji oraz siły i skuteczności działań inicjatyw obywatelskich (ACTA, referenda). Takie „obywatelskie” pojmowanie aktywności społeczności lokalnych może odnosić się również do zmian kierunków polityki zagranicznej całego państwa. Prezentacja

dobrych praktyk w tym względzie jest więc niezbędna i pożądana, bowiem tylko analiza takich przypadków może w konsekwencji przełamać bariery „tradycyjnego” pojmowania polityki zagranicznej oraz roli samorządów w tym względzie.

W województwie małopolskim nie brak jest przykładów „dobrych praktyk” na taką współpracę, a refleksje przedstawione podczas debaty były próbą odpowiedzi na pytania pojawiające się w podczas dyskusji. Spośród najważniejszych pytań będących podstawą rozważań wymienić należy:

- Czy i w jakim zakresie współpraca międzynarodowa samorządu i organizacji pozarządowej przyczynia się do rozwoju społeczno-gospodarczego samorządów?
- Jakie fakty/okoliczności/rozwiązania sprzyjają nawiązywaniu partnerstw międzynarodowych?
- Jakie są korzyści z podejmowania przez gminę/powiat współpracy z organizacjami pozarządowymi przy realizacji projektów międzynarodowych?
- Jakie czynniki decydują o sukcesie w realizacji projektów?
- Jakie są możliwości pozafinansowego wspierania aktywności międzyna-

- rodowej organizacji pozarządowych?
- Czy są jakieś działania, zapisy ustawowe, które przeszkadzają gminom, powiatowi, organizacjom pozarządowym w rozwijaniu współpracy międzynarodowej i czy coś w tej sprawie mogłoby zdziałać Ministerstwo Spraw Zagranicznych?
  - Jaki jest katalog dostrzegalnych korzyści ze współpracy międzynarodowej samorządu realizowanej w partnerstwie z organizacją pozarządową?
  - Jakie dziedziny są najlepsze do współpracy i co daje partnerom zagranicznym współpraca z polskimi samorządami i organizacjami pozarządowymi?

Odpowiedzi na wszystkie z wyżej wymienionych pytań są dla jednostek samorządu terytorialnego niezbędne, aby zdecydować się na zainicjowanie współpracy międzynarodowej; i co ważniejsze

— na włączenie się w nią na zasadach pomocniczości i realizacji ich funkcji służebnych wobec organizacji i stowarzyszeń działających na ich terenie.

Bez wątplenia stwierdzić można, że samorządy lokalne i regionalne potrafią skutecznie wykorzystać obowiązujące przepisy, aby rozwijać współpracę międzynarodową. Dostrzegają one wiodącą rolę obywateli w podtrzymywaniu kontaktów międzynarodowych i przekazują to zadanie do prowadzenia organizjom pozarządowym. Dotyczy to zarówno zadań związanych z całościową organizacją współpracy, obejmującą wiele różnych dziedzin (przykład Dobczyce – Versmold), jak i zadań zleczanych dla prowadzenia współpracy w wybranej dziedzinie (np. Towarzystwo prowadzące zespół Ziemia Myślenicka). Dzieje się tak, ponieważ Jednostki samorządu terytorialnego dostrzegają konkretne korzyści, jakie daje przekazanie odpowiedzialności za te działania organizacjom pozarządowym i stowarzyszeniom działającym na ich terenie.

Pośród głównych korzyści takiego modelu współpracy wymienia się:

- zwiększoną motywację do nauki języków i sprawdzenie tych umiejętności w praktyce

- promocję kraju (gminy, powiatu, województwa) i przełamywanie stereotypów na temat Polski i Polaków
- walory edukacyjne, czyli poznanie nowych miejsc, ludzi, zwyczajów i kultur
- wsparcie ze strony partnera w potrzebie, np. klęska żywiołowa
- pozyskanie turystów i promocja regionu
- możliwość promocji produktów i ich sprzedaży
- szerszy dostęp do możliwości finansowania projektów ze strony grantodawców
- satysfakcję z możliwości dzielenia się doświadczeniami i udzielaniem wsparcia dla krajów nie będących na poziomie rozwoju cywilizacyjnego polskich JST (Raciechowice - Biszkek w Kirgistanie)
- większą partycypacją obywateli i sposób na „zakopanie przepaści” władzami samorządowymi i organizacjami (obywatele mogą czuć, że mają wpływ na politykę JST).

Trzeba również pamiętać, że współpraca międzynarodowa na poziomie samorządowym (czy to prowadzona przez JST, czy to przez obywateli i ich organizacje) napotyka jednak na szereg obiektywnych przeszkód i trudności, które nie są obce

każdemu zaangażowanemu w taką działalność. Pośród najważniejszych z nich są:

- brak wystarczającej ilości środków finansowych, zwłaszcza na opłacenie podróży (np. Polska - Kirgistan) oraz często niewystarczająca znajomość języka,
- brak jasnych wytycznych dla organizacji pozarządowych odnośnie przygotowywania wniosków, zmiany terminów ogłaszania konkursów, bardzo ogólnie przedstawiane dyrektywy do programów na szkoleniach, brak bezpłatnych szkoleń praktycznych pozwalających na samodzielne przygotowanie konkretnego wniosku aplikacyjnego,
- brak możliwości sfinansowania wkładów własnych do projektów przez te organizacje, jak również brak możliwości aplikowania o środki w projektach, w których rozliczenia odbywają się na zasadach refundacji. Nie wszystkie JST mają możliwości udzielenia pożyczek lub sfinansowania kosztów wkładu własnego organizacji, zwłaszcza, jeśli działa ich wiele na terenie danej gminy lub powiatu.
- negatywne skutki finansowe wynikające z różnic kursowych, które nie są kosztem kwalifikowalnym.

Najlepiej sprawdzonymi w praktyce obszarami współpracy są: kultura, edukacja, ochrona środowiska, turystyka. Niektóre JST prześcigają się w ilości zawartych umów międzynarodowych, z których część w rzeczywistości jest tylko „na papierze”. Lepiej mieć mniej umów, ale za to realizowanych systematycznie i z jednakową intensywnością. Zauważyć jednak należy, że aktywność obywatelska w zakresie współpracy międzynarodowej z JST jest wprost proporcjonalna do poziomu otwartości i zaufania JST do organizacji pozarządowych, jasności zasad współpracy, odpowiednich sposobów komunikowania się i przepływu informacji.

Rekomendacje

REKOMENDACJA 1 Należy minimalizować ilość regulacji prawnych na poziomie centralnym, gdyż obecne pozwalają JST i organizacjom realizować skutecznie współpracę międzynarodową.

REKOMENDACJA 2 Aktywizacja działalności na poziomie centralnym w interwencjach na poziomie rządu danego kraju, który blokuje podpisanie przygotowanej przez strony tj. JST i organizacje umowy o współpracy (Dobczyce - Słowacja).

REKOMENDACJA 3 Utworzenie funduszu/programu dla niezbędnego zapewnienia wkładu własnego organizacji w projektach międzynarodowych wraz z określeniem zasad korzystania z tego funduszu, np. w drodze konkursowej i pod warunkiem współdziałania z JST.

REKOMENDACJA 4 Zorganizowanie spotkań, bądź opracowanie broszury informującej JST i organizacje o możliwościach wspierania tych podmiotów przy realizacji umów/projektów międzynarodowych w oparciu o obowiązujące ustawodawstwo.

REKOMENDACJA 5 Utworzenie funduszu/programu umożliwiającego pokrycie kosztów podróży niezbędnych dla utrzymania trwałości współpracy międzynarodowej, w szczególności, gdy koszty te są wyższe niż średnie przypadające dla przeciętnej współpracy międzynarodowej na jedną osobę (Kirgistan).

REKOMENDACJA 6 Zorganizowanie i sfinansowanie szkoleń dotyczących pełnego przygotowania wniosku aplikacyjnego dla danego projektu związanego z współpracą międzynarodową JST i organizacji, oraz szko-

leń językowych ogólnych i branżowych tj. związanych z nazewnictwem „projektowym”.

REKOMENDACJA 7 Monitorowanie i interwencja w celu zapobiegania opóźnieniom i przesunięciom terminów ogłaszania konkursów, zmian i opóźnień w harmonogramach naboru wniosków.

UWAGA GENERALNA:

Na obecnym etapie trudno jest sprecyzować konkretne wnioski i postulaty dla MSZ, gdyż zarówno przedstawiciele JST jak i organizacji pozarządowych nie znają możliwości i zakresu pomocy, która mogłaby zostać udzielona w przypadku

pojawienia się problemów w realizacji współpracy międzynarodowej. Nie jest również znana oferta MSZ odnośnie możliwości stymulowania i wspierania takiej współpracy realizowanej przez JST i organizacje.

V. Raport z debaty: Międzynarodowa współpraca jako element wspierający zmianę sytuacji seniorów.

Przyg.
Marek Szczepanek
TVP Kraków

Sytuacja seniorów w Polsce różni się w wielu sferach życia od sytuacji starszego pokolenia w krajach Europy Zachodniej. Podstawowym wymiarem, gdzie te różnice są widoczne jest poziom dochodów bieżących (emerytur i rent) oraz zdolność do tworzenia dodatkowych zasobów finansowych przed zakończeniem okresu aktywności zawodowej. Wiele istotnych odmienności dotyczy też stylu życia czy pozycji seniorów w społeczeństwie. Raporty wykorzystane dla przygotowania Rządowego Programu Aktywności Osób Starszych na lata 2014 -2020 wskazują, że bardzo istotnym problemem środowiska osób starszych na tle średniej europejskiej jest wczesne opuszczenie rynku pracy oraz stosunkowo wysoki odsetek osób oceniających swój stan zdrowia „poniżej dobrego”. W Polsce taką samoocenę wyraża 61,7% mężczyzn i 62,5% kobiet, średnia dla Europy Zachodniej to od 28.5% (część północna) do 39,5% (część południowa). W odniesieniu natomiast do naszych najbliższych

sąsiadów odsetek taki w Czechach sięga 42%. Równie niskie są wskaźniki w zakresie edukacji osób starszych oraz ich aktywności społecznej. Jedynie aktywność w sferze najbliższego otoczenia (na rzecz rodziny) w niewielkim stopniu na korzyść odbiega od przeciętnych poziomów środkowoeuropejskich. Analiza tych informacji wskazuje, że w Polsce istnieje bardzo duża przestrzeń dla działań publicznych (rządowych, samorządowych oraz w grupie organizacji pozarządowych) na rzecz zwiększenia aktywności społecznej seniorów oraz poprawy poziomu usług kierowanych do tej grupy. To zapotrzebowanie nakłada się na ogólną sytuację demograficzno-społeczną Unii Europejskiej, gdzie coraz wyraźniej widoczne są zagrożenia rozwojowe związane z szybkim starzeniem się całych społeczeństw oraz szczególną sytuacją pewnych regionów. W wymiarze regionalnym właśnie procesy te są widoczne na terenie Niemiec (zwłaszcza w landach na obszarze byłego NRD), w niektórych regionach Hiszpanii i Włoch. Jednocześnie w polityce Unii Europejskiej pojawiły się silne tendencje do podejmowania analiz i działań ukierunkowanych na zmianę nastawienia wobec trendu „starzenia się Europy” poprzez np. budowanie projektów roz-

woju „srebrnej gospodarki” czy uruchamianie ogónoeuropejskich działań na rzecz aktywnego starzenia się. Te decyzje kierunkowe oraz podejmowane w ostatnich kilku latach poczynania w instytucjach europejskich sprawiają, że konieczne staje się pobudzanie wymiany osób oraz idei w obrębie instytucji działających na rzecz seniorów. Dotyczy to także formułowanych na poziomie krajowym czy regionalnym planów obejmujących najbliższą perspektywę budżetową. W przypadku Polski istotne stało się adaptowanie do naszych realiów rozwiązań np. w zakresie opieki społecznej czy medycznej, tworzenie programów systemowego wsparcia dla aktywności osób starszych, bezpośrednia współpraca organizacji działających na rzecz seniorów, współpraca samorządów regionalnych oraz samorządów niższego szczebla, budowanie nowych ofert w zakresie srebrnej gospodarki (np. turystyce), współpraca transgraniczna, rozwój wolontariatu. Każdy z tych typów współpracy i wymiany międzynarodowej realizowany jest obecnie w Polsce, przy czym tylko część z nich angażuje seniorów bezpośrednio. To zaangażowanie jest naturalnie w dużej mierze uwarunkowane rozwojem działań dla seniorów w określonych miejscach na terenie Polski i -

podobnie jak w przypadku wielu innych obszarów aktywności społecznej - silniej obecne jest w dużych miastach oraz zachodnich i południowych regionach nadgranicznych.

Istotnym momentem, w którym nastąpiło rozszerzenie działań na rzecz poprawy sytuacji seniorów w Polsce, był ogłoszony w 2012 r. przez Unię Europejską Europejski Rok Aktywności osób starszych i Solidarności Międzypokoleniowej⁸. Łączy się on ze wskazaniami przyjętej w marcu 2010 r. strategii gospodarczej „Europa 2020”, gdzie starzenie się społeczeństwa wskazano jako jeden z trzech problemów strukturalnych stojących przed Unią Europejską w nadchodzących dziesięcioleciach⁹.

Żaden kraj członkowski Unii Europejskiej nie jest w stanie w pojedynkę zapobiegać zagrożeniom, jakie niesie za sobą wykluczenie osób starszych. Wspólnym celem jednak jest tutaj stymulowanie ich aktywności i przeciwdziałanie skutkom starzenia się społeczeństw. Analiza cytowanych dokumentów Unii Europejskiej pokazuje, że aktywność osób w wieku senioralnym jest zagadnieniem wielowątkowym i wielowymiarowym i tak też należy podchodzić do realizacji tej polityki.

Rekomendacje

Rekomendacje wymiar europejski

Europejski Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej spowodował skoordynowane zaangażowanie wielu instytucji publicznych w działania na rzecz seniorów. Podjęte zostały badania funkcjonowania wielu sfer życia w kontekście potrzeb starszego pokolenia. Analizy te realizowane są z uwzględnieniem doświadczeń europejskich. Powstawały one na poziomie krajowym (w obszarze opieki geriatrycznej, turystyki) oraz w niektórych regionach. Przeprowadzono także liczne działania krótkookresowe (projekty), w tym także prowadzone przez MSZ projekty upowszechniania wiedzy o problemach europejskich w Uniwersytetach Trzeciego Wieku. Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej spowodował

także, na skutek dużego zaangażowania środowiska aktywnych seniorów, uruchomienie działań zmierzających do zbudowania uporządkowanego systemu współpracy władzy publicznej z trzecim sektorem. Należy zauważyć, że Rok ten był także ogłoszonym przez Senat Rokiem Uniwersytetów Trzeciego Wieku, które w dużej mierze stanowią w Polsce podstawową bazę systemu uczenia się przez całe życie skierowanej do pokolenia 50+.

Z punktu widzenia organizacji pozarządowych, mających długą tradycję w działaniach na rzecz seniorów Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej nie był przełomem. Dotyczy to zwłaszcza tych organizacji trzeciego sektora, które od kilku lat prowadzą projekty oparte na wymianie międzynarodowej i korzystają z funduszy europejskich. Rok nie

zwiększył istotnie dostępności do tych środków oraz różnorodności źródeł ich pozyskiwania. Nastąpiła natomiast istotna zmiana w sferze instytucjonalnej, co przyczyniło się do budowania nowych rozwiązań na rzecz seniorów w oparciu o prowadzone w kraju prace koncepcyjne. W tym obszarze widoczne jest wykorzystanie eksperckich kontaktów międzynarodowych. Poprzez uruchomienie programu krajowego („Rządowy Program na rzecz Aktywności Osób na lata 2012 -2013”) wzmocniona została pozycja wielu organizacji pozarządowych, działających na rzecz seniorów i ich zdolność do podejmowania współpracy międzynarodowej. Powołano Departament Polityki Senioralnej w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej. Znaczną rolę odegrały działania informacyjne, gdyż Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej był okresem wzmożonego kształtowania pozytywnych postaw wobec seniorów, a zwłaszcza ich społecznej aktywności oraz społecznych wartości wnoszonych przez to środowisk. Był to istotny impuls ideowy oraz promocyjny. Ujawnione zostały też w znacznym stopniu braki rozwiązań systemowych w Polsce.

REKOMENDACJA 1 Należy kontynuować działania o charakterze systemowym,

zainicjowane w ostatnim czasie, w tym przede wszystkim takie, które w większym stopniu zaangażują instytucje publiczne (państwowe oraz samorządowe) we wsparcie tej grupy.

Jedynym z istotnych elementów powinno być zmniejszanie zależności trzeciego sektora od doraźnych, projektowych źródeł finansowania działalności na rzecz stosowanych, np. w krajach Europy zachodniej rozwiązań wieloletnich. Będzie to droga do poprawy pozycji polskich organizacji pozarządowych w relacjach z ich europejskimi odpowiednikami. Działania projektowe staną się wtedy wartością dodaną, a nie podstawową, gdy chodzi o gromadzenie wkładu własnego oraz możliwość planowania długoterminowej współpracy. Istotny jest przy tym nie poziom finansowania, lecz jego zasady. Polskie organizacje seniorskie zdają sobie bowiem sprawę z konsekwencji wynikających z różnic spowodowanych dużymi i trudnymi do szybkiego zniwelowania różnicami w poziomie dochodu i życia w poszczególnych krajach.

Edukacja, walka w wykluczeniem cyfrowym, wolontariat

Zaangażowanie we współpracę międzynarodową organizacji pozarządo-

wych działających na rzecz seniorów wspomagane jest przez niewielkie, lecz wyspecjalizowane instytucje fundusze. Podstawowym źródłem środków w ciągu ostatnich 7 lat był program Grundtvig, który choć formalnie obejmuje nie tylko seniorów, ale także inne grupy zagrożone wykluczeniem społecznym, stał się ważnym elementem wsparcia dla wielu polskich Uniwersytetów Trzeciego Wieku oraz organizacji trzeciego sektora prowadzących działalność edukacyjną. Grundtvig został wydzielony z programu Socrates II i w swoich założeniach dotyczył niezawodowej edukacji osób dorosłych i mieścił się w programie „uczenia się przez całe życie” realizowanym w krajach UE oraz wybranych państwa partnerskich¹⁰. Z punktu widzenia organizacji seniorskich najcenniejsze były tzw. projekty zdecentralizowane (realizowane na poziomie krajowym ze wsparciem merytorycznym Narodowej Agencji). W polskich realiach Grundtvig to przede wszystkim: projekty partnerskie, projekty wolontariatu, warsztaty, kursy doskonalenia dla kadry oraz wizyty i wymiana kadry dla edukacji dorosłych. Trafione okazało się skupienie stosunkowo niewielkich środków finansowych na mniejszym obszarze i odpowiednia ich koncentracja.

Średnia suma finansowania polskich projektów z tego programu kształtowała się na poziomie od 3,5 do 2,5 mln euro rocznie. Działania realizowane w ramach projektów Grundtviga obejmowały szeroki zakres aktywności: programy międzynarodowe związane z treningami pamięci, usprawnianiem nauczania języków w starszym wieku, podnoszenie kwalifikacji w zakresie nowych technologii, w tym także międzynarodowa rywalizacja seniorów. Odrębny bardzo rozbudowany segment projektów stanowi wymiana doświadczeń kadry i wspólne w wielu krajach tworzenie standardów edukacyjnych dla edukacji seniorów. Istotnym wyróżnikiem projektów Grundtviga dla osób starszych stało się prowadzenie wymiany wolontariuszy. Działania te pozwalały na bezpośrednie praktyczne poznawanie sposobów działania organizacji wolontariackich za granicą i wykorzystanie tych umiejętności w pracy organizacji pozarządowych w Polsce. Dodatkowo ten rodzaj projektów umożliwia zwiększenie zainteresowania wolontariatem w środowisku polskich seniorów, którzy podobnie jak przypadku osób starszych w krajach Europy Środkowej i Wschodniej mają poważne problemy z taką formą aktywności. W tym przypadku ukierunkowanie współpracy na państwa

Europy Zachodniej (Niemcy, Holandia, Skandynawia) przynosi bardzo pożądane efekty w sferze mentalności. Projektowa współpraca międzynarodowa ukazywnia polskie organizacje w zakresie nauki języków obcych (zwłaszcza organizacje prowadzące wymianę). Rozbudowują one ten segment swojej działalności edukacyjnej. Podobnie dzieje się w odniesieniu do korzystania z nowych mediów i technologii informacyjnych. Ograniczenie wykluczenia cyfrowego osób w wieku 50+ staje się obecnie jednym z największych wyzwań w sferze rozwoju społecznego nie tylko w Polsce, lecz także w całej Europie, gdyż szacunkowo problem ten może dotyczyć nawet 150 mln jej obywateli (w Polsce do 10 mln). W Polsce realizuje się obecnie rozbudowany projekt Latarnicy Polski Cyfrowej, oparty na działaniu animatorów- wolontariuszy kompetencji. Jego charakterystyczną cechą jest powiązanie tych działań z instytucjonalnymi pracami na rzecz rozbudowy infrastruktury (internet szerokopasmowy) oraz pracami samorządów terytorialnych. W tym przypadku polskie przedsięwzięcia mogą być inspiracją także dla krajów zachodniej części kontynentu.

Mimo bardzo niewielkiego budżetu oraz ukierunkowania tylko części pro-

jektów Grundtviga na środowisko osób starszych, program ten zyskuje wysoką ocenę w zakresie skuteczności oddziaływania na zachowanie osób starszych w przestrzeni społecznej oraz łatwości w sferze rozliczeń finansowych. Wśród zalet wymieniane jest wysokie znaczenie merytorycznej oceny w miejsce oceny formalnej w procesie akceptacji. Realizacja tych projektów wpływa bezpośrednio na zwiększenie mobilności seniorów oraz pokonywanie licznych barier mentalnych. Działania projektowe stworzyły także niespotykane do tej pory możliwości transferu dobrych praktyk z krajów o zawansowanych rozwiązaniach organizacyjnych, prawnych czy edukacyjnych. Przekaz ten ma charakter bezpośredni i nie jest filtrowany przez instytucje, dokonuje się w wymiarze osobistych kontaktów. Pożądane byłoby nie tylko kontynuowanie tej tendencji, lecz również rozszerzenie zakresu dostępności środków. Ostrożnie i z dużymi obawami praktycy oraz eksperci podochodzą do zamknięcia programu Grundtvig (praktycznie do końca 2015 r.) i zastąpienia go programem Erasmus +. Jednym z wyraźnie wskazywanych mankamentów jest wyłączenie możliwości finansowania wyjazdów studentów-seniorów, co przy dużych różnicach w dochodach w Europie

może ponownie ustanowić barierę dla przepływu osób i idei. To samo niestety dotyczy wymiany wolontariatu seniorów która w nowej perspektywie nie jest planowana.

REKOMENDACJA 2 Należy także rozważyć poszerzenie tego typu współpracy w obrębie Europy Środkowej (Międzynarodowy Fundusz Wyszehradzki?), gdzie różnice dochodowe nie są barierą, oraz podjąć wysiłki na rzecz realizacji wspólnych projektów w krajach Europy Wschodniej, na Ukrainie, Mołdawii, czy też innych państwach Partnerstwa Wschodniego UE

Jednocześnie zauważana jest możliwość rozszerzenia szkoleń kadr edukacyjnych oraz powiększenie możliwości udziału organizacji partnerskich. Wymiana w ramach projektów Grundtviga i innych o podobnym charakterze spowodowała wzrost aktywności uczestników w różnych obszarach aktywności społecznej - od edukacyjnej po obywatelską. Istotne stało się także pobudzenie działań (jednym z głównych celów było zwiększenie mobilności) np. w zakresie nauki języków obcych oraz przełamania mentalnych barier i obaw osób starszych. Ważnym efektem, który ma szansę na kontynuację sta-

ło się przekonanie stosunkowo dużej grupy osób starszych, że niezależnie od mierzalnych różnic w poziomie dochodów i konsumpcji ich równolatkowie, np. w Zachodniej Europie, mają wiele podobnych problemów.

Rekomendacje turystyka seniorów

Od kilku lat tworzy się w Europie coraz bardziej wyspecjalizowane projekty pobudzania ruchu turystycznego osób starszych. Są one od lat bardzo interesującymi klientami biur podróży, zwłaszcza w przypadku mieszkańców krajów o wysokim poziomie emerytur. Dysponowanie dużym budżetem czasu wolnego oraz możliwość podróżowania w okresach pozasezonowych sprawia, że przygotowuje się specjalistyczne pakiety ofert dla takiego klienta. Równocześnie w ramach UE podjęto próbę systematycznego rozwoju tego sektora turystyki, która objęła polskich seniorów. Projekty wspierane finansowo pozasezonowych wyjazdów osób starszych realizowane są m. in. przez niektóre regiony Hiszpanii i zostały skierowane przede wszystkim do osób po 55 roku życia z nowych krajów UE. Ich efektywność jest jednak ograniczona z uwagi na krótkookresowy charakter projektów oraz bezpośrednie zaangażowanie limitowanych środków pomocowych

w dopłaty indywidualne. Obecna polityka UE zakłada tworzenie projektów pobudzania ruchu turystycznego seniorów wraz ze stymulowaniem wyjazdów posezonalnych. Jest to koncepcja oparta na wskazaniu, że poza etapem tworzenia projektów nie muszą one wymagać wsparcia dotacyjnego, zwłaszcza opartego na indywidualnych dopłatach. Najnowszym działaniem tego typu jest Program Calypso a w nim projekt OFF 50+ - wspieranie pozasezonalnej turystyki społecznej, budowany w oparciu o sektor turystyczny Polski i Węgier.

REKOMENDACJA 3 Należy wspomagać tworzenie projektów partnerskich i branżową współpracę międzynarodową w tym zakresie.

Turystyka społeczna dedykowana seniorom powinna być rozwijana w oparciu zarówno o rozwiązania rynkowe jak i projekty wspierane z funduszy publicznych. Szczególne znaczenie ma takie działanie w odniesieniu do seniorów z Polski oraz Europy Środkowej, gdzie barierą w korzystaniu z wyjazdów zagranicznych są stosunkowo niskie dochody oraz relatywnie wysokie ceny usług.

Dodatkowo jest to obszar, gdzie dochodzi do istotnych zmian men-

talnych, związanych ze zwiększeniem gotowości do przemieszczania się, a więc współczynnika mobilności. Pewną barierą jest oparcie projektów współpracy turystycznej na platformach internetowych, co w kontekście wysokiego nadal poziomu wykluczenia cyfrowego może być istotnym utrudnieniem. Po silniejszym włączeniu się do projektów branży turystycznej problemy tego typu mogą ulec ograniczeniu, gdyż ten segment ruchu znajduje swoje bezpośrednie wsparcie. Istotne jest także takie budowanie projektów aby było one samowystarczalne finansowo. Rozwój turystyki seniorów jako istotnego segmentu turystyki społecznej może i powinien stać się elementem planowego rozszerzania srebrnej gospodarki i wspierania słabszych regionów w budowaniu ich pozycji na rynku usług turystycznych.

Rekomendacje - Samorządy, aktywność transgraniczna.

Współpraca międzynarodowa realizowana jest bardzo często jako element współpracy partnerskiej samorządów. Ilość i jakość działań dla seniorów jest tu istotnie mniejsza niż np. podobnych przedsięwzięć kierowanych do młodzieży. Podobne sytuacje odnotować

można także w sferze projektów transgranicznych i kontaktów sąsiedzkich. Znaczne ożywienie nastąpiło jednak tu w latach 2012 i 2013 poprzez wiązanie niektórych projektów turystycznych, rekreacyjnych, sportowych z działaniami dedykowanymi seniorom. W przypadku projektów bardziej rozbudowanych (nie tylko okazjonalnie wpisanych we współpracę partnerską) kluczowe znaczenie ma gotowość samorządów terytorialnych (władz lokalnych) do prowadzenia tych działań. Charakterystyczne jest, że problemy występują tu mocniej po stronie Polskiej, z uwagi na słabsze zorganizowanie środowiska seniorskie-

go i mniejszy wpływ na decydentów. Drugim obszarem, gdzie projekty transgraniczne wpływają na sytuację seniorów w poszczególnych regionach (jak też na politykę senioralną) są sieciowe projekty koncepcyjne. Służą one wypracowaniu rozwiązań strategicznych, zwłaszcza pomiędzy regionami o podobnych perspektywach demograficznych.

Współpraca samorządowa realizowana jest w sposób sprawny i skuteczny w przypadku tych podmiotów, które traktują tę aktywność jako ważny element transferu wiedzy.

Slajd pochodzi z prezentacji pt. „Srebrna gospodarka w Małopolsce.”, wyświetlonej podczas debaty przez Pełnomocnik Zarządu Województwa Małopolskiego ds. Planowania Strategicznego

ADAPT2DC

Projekty realizowane przez Województwo Małopolskie ADAPT2DC – adaptacja do zmian demograficznych (2)

Działania związane z tematyką srebrnej gospodarki:

- Prace nad strategią dla regionów Europy wobec zmian demograficznych
- **koordynowane przez Małopolskę**
- Działania pilotażowe w regionach partnerskich
- testowanie konkretnych rozwiązań pod kątem skuteczności i obniżenia kosztów

ADAPT2DC
ADAPTATION TO DEMOGRAPHIC CHANGE

W zakresie współpracy transgranicznej rozwija się ona na poziomie regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Inicjatywy lokalne częstokroć dość rozbudowane (obejmujące wiele dziedzin życia) prowadzone są skutecznie przez mniejsze ośrodki, rekompensujące sobie w ten sposób brak zaangażowania w ich sprawy stolic regionalnych. Bardzo ważnym czynnikiem ułatwiającym prowadzenie współpracy transgranicznej staje się wcześniejsze lub równoległe budowanie infrastruktury (np. specjalne placówki kulturalne), łatwo dostępnej dla seniorów w krajach sąsiedzkich.

REKOMENDACJA 4 Niezbędne jest zwiększenie bezpośredniego zaangażowania się jednostek samorządu terytorialnego (zwłaszcza szczebla podstawowego) oraz działających na ich terenie organizacji i stowarzyszeń we wsparcie społecznej aktywności i integracji seniorów poprzez realizowane lokalnie ułatwienia finansowe i prawne.

W związku z pojawianiem się barier w uzyskiwaniu pieniędzy dotacyjnych na projekty w mniejszych ośrodkach w perspektywie budżetowej Unii Europejskiej 2014 -2020 (inna alokacja funduszy) znacznie wzrosła potrzeba tworzenia projektów wspólnych z partnerami zagranicznymi, działającymi w podob-

nych obszarach aktywności społecznej (kultura, pomoc społeczna, wsparcie organizacji pozarządowych, edukacja dorosłych). W tym sensie współpraca międzynarodowa już przynosi zauważalne efekty, gdyż w oparciu o ogląd funkcjonowania władz lokalnych w państwach sąsiedzkich lub regionach partnerskich rośnie presja na tworzenie w Polsce podobnych, korzystnych rozwiązań.

Współpraca międzynarodowa nie stanowi kluczowego elementu wspierającego zmianę sytuacji generacji 50+ w naszym kraju, lecz rodzaj wartości dodanej. Napędem tych zmian jest pogarszająca się prognoza demograficzna oraz przyspieszone, widoczne już w systemie ochrony zdrowia czy opiece społecznej problemy w zaspokajaniu podstawowych potrzeb starszego pokolenia. Istotne znaczenie wymiana i współpraca ma w przypadku transferu dobrych praktyk (zwłaszcza z krajów Europy Zachodniej) bezpośrednio do środowiska osób starszych oraz do instytucji, które prowadzą w tym obszarze swoją pracę.

UWAGA GENERALNA

Realizacja projektów międzynarodowych wspomaga też rozwój naszych organizacji pozarządowych (UTW, stowarzyszenia edukacyjne). Przyczynia się do zmian w samoocenie sporej gru-

py seniorów, którzy mają możliwość nawiązywania bezpośrednich kontaktów. Tworzy to także klimat do formowania się grupy liderów opinii. Obserwując poziom zorganizowania seniorów w wielu krajach europejskich oraz zakres wpływu tej grupy na struktury władzy centralnej i lokalnej, polscy seniorzy coraz częściej wskazują na konieczność powstania podobnych elementów nacisku oraz zdecydowanych zmian systemowych w prawie. Ich zdaniem powinno to spowodować skierowanie na rozwiązywanie ich problemów znacznie większej uwagi

i energii. Jednocześnie rozwijana przez instytucje regionalne lub samorządowe - lokalne współpraca sieciowa przynosi i w najbliższych latach będzie wzmocniać trend do tworzenia wyspecjalizowanych instrumentów i programów angażowania seniorów w sprawy społeczne. Coraz powszechniejsza jest ocena, że Europa staje się „starym kontynentem” nie tylko w zwyczajowym znaczeniu. Odpowiedzią na to wyzwanie może i powinno być zastosowanie zasad solidarności europejskiej w relacjach międzypokoleniowych.

Podsumowanie

Wydaje się, że zakończony już rok 2013, który celebrowany był jako Europejski Rok Obywateli okazał się zarazem znakomitym momentem na refleksję o pozycji i roli aktywnego obywatela w państwach członkowskich Unii Europejskiej¹¹. Wielość i różnorodność tematyki poruszanej podczas spotkań eksperckich zorganizowanych przez Regionalny Ośrodek Debaty Międzynarodowej w Krakowie pokazała wyraźnie nie tylko – niemałe już – doświadczenia jednostek samorządu terytorialnego w aktywizacji mieszkańców do współpracy międzynarodowej, ale także uświadomiła drogę, którą trzeba jeszcze pokonać, aby uzyskać wymierne efekty tych działań. Organizatorzy debat wyznaczyli sobie dwa podstawowe ich cele:

- Po pierwsze – wymianę dobrych praktyk w obszarze współpracy międzynarodowej samorządów

terytorialnych różnych szczebli (JST) oraz organizacji pozarządowych (Organizacji),

- Po drugie - wypracowanie uwag i rekomendacji do strategii współpracy JST i Organizacji na gruncie projektów międzynarodowych.

Z przytoczonych w tekście rekomendacji i wskazówek skorzystać mogą zarówno organa administracji państwowej (centralnej i terenowej) jak i zainteresowane samorządy wszystkich szczebli. Co ważniejsze jednak, trafić one powinny też do najbardziej aktywnych obywateli społeczności lokalnych, do liderów, dla których działalność międzynarodowa jest kolejnym wyzwaniem i być może wielką przygodą.

Warto na koniec zwrócić uwagę, że samorządy coraz chętniej przekazują

prowadzenie swej aktywności międzynarodowej stowarzyszeniom i organizacjom działającym na ich terenie. Z jednej strony można podsumować to stwierdzeniem, że jest to modelowy przykład wdrażania idei pomocniczości (subsydiarności). Z drugiej jednak strony przekazywanie tych zadań obywatelom jest dla władz samorządowych znacznie bezpieczniejsze i skuteczniejsze pod wieloma względami. Przede wszystkim zauważyć należy daleką idącą transparentność tych przedsięwzięć, a także fakt, iż dzięki decentralizacji tego typu zadań trafiają one idealnie w oczekiwania społeczności lokalnych. Współczesna

polityka zagraniczna nie jest już przypisana do tradycyjnego pojmowania „racji stanu” państwa, realizowanego przy pomocy konstytucyjnie wyznaczonych do tego organów (rząd, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Prezydent RP). Nowoczesna polityka zagraniczna, to promowanie swego kraju na każdym możliwym szczeblu, przy pomocy wszystkich możliwych instrumentów i tzw. miękkiej dyplomacji. Z przekonaniem należy więc stwierdzić, że jednostki samorządu terytorialnego w zdecentralizowanym państwie i aktywni obywatele mogą z równie dużym powodzeniem reprezentować kraj na zewnątrz.

Przypisy:

1. Zob. M. Kulesza, *Transformacja ustroju administracyjnego Polski (1990 – 2000)*, (w:) *Studia Iuridica XXXVII/2000*, ss. 79 i 80.
2. *Europejska Karta Samorządu Terytorialnego*, Dz.U. 1994 nr 124 poz. 607 oraz np. *Europejska konwencja ramowa o współpracy transgranicznej między wspólnotami i władzami terytorialnymi*, Dz.U. 1993 nr 61 poz. 287.
3. Por. A. Fuksiewicz, A. Łada, Ł. Wenerski, *Współpraca zagraniczna polskich samorządów. Wnioski z badań*, ISP, Warszawa 2012.
4. http://visegradfund.org/wordpress/wp-content/uploads/download/annual_report_IVF_2012.pdf, dostęp: 30.12.2013
5. http://www.agenda21culture.net/index.php?option=com_content&view=article&id=44&Itemid=58&lang=pl, dostęp: 28.11.2013.
6. http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/culture/Cities/Default_en.asp, dostęp: 28.11.2013
7. Raport z badania „*Kultura do finansowania*”, Punkt Kontaktowy ds. Kultury, Warszawa 2012, http://www.program-kultura.eu/images/stories/Badanie_raport_30.11.2012_opublikowany_www.pdf, dostęp: 10.09.2013.
8. Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady nr 940/2011/UE z dnia 14 września 2011 r. w sprawie Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej (2012), zob. Dz.U. UE L246 z 23.9.2011
9. Komunikat Komisji Europejskiej: *EUROPA 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, zob. http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_PL_ACT_part1_v1.pdf, dostęp 30.12.2013
10. Decyzja nr 1720/2006/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 listopada 2006 r. ustanawiająca program działań w zakresie uczenia się przez całe życie, zob. Dz.U. UE L327 z 24.11.2006.
11. Decyzja Parlamentu Europejskiego i rady z dnia 21 listopada 2012 r. w sprawie Europejskiego Roku Obywateli (2013), zob. Dz.U. UE L325/1 z 23.11.1012

Rzeczpospolita Polska
Ministerstwo
Spraw Zagranicznych

**Zadanie dofinansowane ze środków
Ministerstwa Spraw Zagranicznych**